

203 Sopar hora europea

De la queixa a la proposta

DE LA QUEIXA A LA PROPOSTA
Jordi Cussó i Porredón

PONENTS:

MARTÍ OLIVELLA I SOLÉ
Director de NOVA – Innovació Social

LETICIA SOBERÓN I MAINERO
Doctora en Comunicació

M. ASSUMPCIÓ VILÀ I PLANAS
Síndica de Greuges de Barcelona

APORTACIONS EN EL COL·LOQUI

DE LA QUEIXA A LA PROPOSTA

Jordi Cussó i Porredón

Darrerament, si hom escolta els comentaris de l'entorn, s'adona que tot són queixes: que si fa massa fred, que si no plou prou, que si ara la calor és excessiva, que si els que manen ho fan malament, que si l'oposició no fa res, que la ciutat no funciona, que no fan res bé, que si el meu espòs, esposa, fill... i així contínuament, fins a configurar una llista de queixes gairebé infinita. Vivim instal·lats en la queixa. El més greu és que aquesta actitud no soluciona els problemes i seguir assenyalant els defectes personals i socials només consolida la nostra pròpia impotència. Si queixar-se és una actitud estèril, si no aporta res i, alhora, no ajuda a millorar les coses, per què seguim instal·lats en aquesta crítica fàcil i desmesurada? ¿Potser perquè queixant-nos contínuament dels altres no cal que revisem el que fem nosaltres i, sobretot, tapem aquelles realitats de nosaltres mateixos que no ens agraden o ens molesten?

Sovint diem que hem d'acollir els altres, però hem de començar per a acollir-nos nosaltres mateixos i, en especial, acollir allò que hi ha en nosaltres que ens desagrada i que, fins i tot, ens molesta reconèixer que forma part de la nostra manera de ser. Acceptar ser qui som i com som, aquesta és la proposta de la vida. Si no acceptem amb alegria el que som, no ens estranyem que tot el que trobem fora de nosaltres sigui defectuós i problemàtic. En queixar-nos segurament no direm cap mentida, perquè el que denunciarem és real, però només ens haurem fixat en allò que és defectuós o no ens agrada.

No hi ha res perfecte, sense defectes ni limitacions, i això en si mateix no és problemàtic. Qualsevol persona, institució o societat és limitada. Tots tenim defectes, ningú no ho sap tot, ni ho entén tot, ni l'encerta sempre. Robar els límits a les persones és condemnar-les a una topada amb la realitat, és instal·lar-les en la queixa permanent. No hi ha altra manera de ser en aquest món que ser amb defectes, imperfeccions. Per tant, allò de què tant ens queixem, que tant ens desagrada i que diem que ens limita, és el que ens possibilita ser i gaudir de tot el que som i de tot el que vivim. En darrer terme, podríem dir que la queixa és una contradicció ben absurda.

Massa vegades, per a somiar un món millor reneguem del que existeix i ens ha estat donat, com si tot el que els altres han fet per nosaltres no valgués res. Però la realitat en si mateixa és molt tossuda i, per més que hom s'esforci, no és possible fer altres mons sense comptar amb el món que tenim i del qual formem part. Veiem clar com ha de ser l'home, el món, la política, la societat i procurem que la realitat quedi sotmesa a les nostres idees. I al final d'aquest llarg recorregut, com que no hi ha res que s'ajusti al que hem pensat o imaginat, passem de la queixa contínua a la recerca de culpables, dels qui impedeixen que assolim el nostre somni.

Oblidem que nosaltres mateixos formem part de la realitat que tant critiquem i reneguem. No ens podem queixar sense més ni més, com si tot passés al marge de nosaltres. Si en formem part, ens hem de comprometre amb allò que denunciem o que ens desagrada. I comprometre'ns vol dir lluitar amb totes les forces per millorar allò que denunciem. La manera més madura d'indicar o assenyalar allò que no funciona, serà oferint la nostra ajuda per millorar el nostre entorn.

Dir i no fer res és una postura típicament infantil. Com diuen alguns autors, hem viscut en una societat que ens ha fet creure que teníem tots els drets, la qual cosa ens ha portat al convenciment que la raó bàsica de la nostra insatisfacció és que algú –que anomenem Estat, família, polítics, empresaris, obrers, municipis, etc.–, no ens ha donat allò que ens corresponia. Ens anem convertint en una mena de nens malcriats i dependents, amb la gravetat que, si algun dia ens ho donaven tot, ens seguiríem queixant que ens falta alguna cosa. Una cultura individualista ens fa persones preocupades per nosaltres mateixos i molt poc coresponsables; en definitiva, ens torna egoistes i improductius.

Cal fer un salt de maduresa, deixar de queixar-nos per passar a donar-nos, és a dir, passar de la queixa a proposar alguna cosa per a millorar allò que no funciona. Però per a fer una proposta hem de tenir alguna cosa a dir i a oferir; ens hem d'esforçar per ser creatius, reflexius, per tenir quelcom per a donar i aportar. I quan tinguem alguna cosa concreta a oferir, encara ens quedarà un pas per fer: tenir la generositat de lliurar-la als altres.

MARTÍ OLIVELLA I SOLÉ

Director de Nova – Innovació Social

Una proposta val més que mil queixes. El Fòrum Social Català, el vam posar en marxa precisament per suscitar i experimentar com la ciutadania podem plantejar-nos repensar les coses i, per tant, ser crítics, sense quedar-nos només en la queixa, sinó fent propostes.

Quan ens queixem, ho fem perquè considerem que alguna cosa no va bé. Avui parlem de les queixes relacionades amb la incapacitat de les societats i dels seu líders per resoldre els problemes mínims de dignitat, de llibertat, de solidaritat i de funcionament de les societats. La queixa s'expressa quan els canals normals que té una societat democràtica per a les reclamacions ciutadanes d'allò que no funciona, es fan insuficients. I es pot arribar a la desconfiança i a l'esclat d'indignació.

Avui, la paraula queixa és suau comparada amb el que hem viscut aquest darrer any, l'esclat dels indignats. Hi ha una indignació molt generalitzada, perquè hi ha gent que no ha estat a les places i està indignada. De fet, la paraula indignació ara la utilitza tothom. Els moviments àrabs parlen, gairebé sempre, de dignitat. Sembla que aquesta paraula nosaltres la teníem una mica oblidada i ara ha emergit novament. La dignitat és quelcom molt profund de les persones. Quan ens toquen la dignitat, tenim diferents opcions:

1. Callar. Això és el que fem en la majoria dels casos. No expressem la queixa, ens l'empassem. Ens fem mal a nosaltres mateixos i també, per passivitat i omissió, fem mal als altres, pel fet de no assumir la responsabilitat que tenim.
2. Expressar la ràbia, la queixa, la indignació. Tradicionalment només fem cas d'aquesta indignació quan és violenta. Els mitjans de comunicació i la política només s'interessen per l'expressió de la indignació i de la queixa quan hi ha aldarulls, destrosses o víctimes.

Per tant, davant d'una injustícia, o es dóna la passivitat, que és la temptació que hi tenim tots, que s'anomena també covardia, o bé és l'esclat violent. Gran part dels règims supervivents en el món han estat fruit de revolucions violentes i armades.

Què podem fer davant la injustícia si no volem restar callats ni passar a l'expressió violenta i armada? Ens queda una via, que és la via democràtica, de la justícia, de les eleccions, del dret, de les reclamacions judicials –que normalment hauria de funcionar en un estat democràtic. Però, molts cops, aquesta via no funciona, quan la justícia triga tant, quan val una fortuna posar un plet.

Jo vaig tenir la sort d'estar en el grup dels primers objectors de consciència i aquella experiència em va ensenyar molt. Davant del que es considera una injustícia, podem plantejar una altra resposta que la passivitat, la violència o la via legal quan no funciona.

El primer pas és plantar-se, definir una objecció. És un nivell d'indignació que sobretot és rebuig. No és un queixar-se per queixar-se. Hem de madurar i preguntar-nos si allò que està succeint és acceptable. Si moralment no ho és, èticament estem cridats a donar-hi una resposta. En el cas del servei militar obligatori, el primer que vam fer va ser dir no. Era una obligació anar-hi i ningú no s'havia plantejat la possibilitat que no ho fos. Davant d'una injustícia, cal objectar amb alguna de les formes no violentes que coneixem, com la no-cooperació. Els governants, els poders, la injustícia, es mantenen perquè la majoria de la població callem. Posaré un exemple: els negres nord-americans no tenien drets i una majoria de la població ho considerava normal. En un moment determinat allò es va posar en qüestió i alguns van començar a dir que totes les persones, independentment del seu color, tenien els mateixos drets. A partir d'aquí i després d'un llarg procés de lluita no violenta, van canviar les lleis. No cal ser cap heroi ni cap líder de res, simplement plantar-se i no cooperar.

El segon pas és estar disposat a jugar-te-la. Qualsevol forma de plantar-se, sobretot si va amb la desobediència civil, amb negar-se a obeir llei, ni que siguin justes, amb vista a denunciar algunes lleis injustes, comporta problemes i s'ha d'estar disposat a prendre riscos, si cal anar a la presó. Depèn de l'objecció que plantegis, de la grandària i profunditat del problema, el risc és diferent. Un ha d'estar disposat a fer unes hores de voluntariat en una associació, a assumir una multa per no pagar impostos per la guerra, a anar a la presó, a arriscar el bon nom, el prestigi, els diners, la vida.

En tercer lloc, s'ha de tenir alternatives. Aquí entrem en la proposta. Si no hi ha alternativa, si no hi ha idees noves, la gent pot pensar que no li servirà de res protestar, queixar-se. Per tant, objecció, risc i alternativa. Amb això no sempre n'hi ha prou.

En quart lloc, a vegades, cal que hi hagi una crisi, perquè les crisis són també oportunitats. En aquell moment, que lluitàvem per l'objecció de consciència, des de la presó redactàvem el nou article de la Constitució que reconeixia el dret a l'objecció. Si això, en comptes de ser l'any 1971 ho haguéssim fet el 1958 o 1960, ens hauríem passat dotze anys a la presó i no hauria passat absolutament res. Per altra banda, si no vas preparant el canvi, perquè sembla que no hi ha oportunitat, quan arriba el moment et passa.

Aquesta ha estat la nostra trajectòria. Vam aprendre molt d'aquests quatre processos d'objecció, risc, alternativa i crisi, i tot el que vam aprendre ho intentem aplicar des de fa ja molts anys en altres àmbits.

Avui dia patim una violència estructural dels financers, que són els dictadors que avui manen. Abans teníem la dictadura franquista i ara tenim la dictadura financera. Cal continuar amb l'objecció a la violència armada dels militars, però, sobretot, cal organitzar l'objecció a la violència estructural dels financers. Ara les coses son tan complexes que ens paralitzen i, en paralitzar-nos, no tenim capacitat d'actuar. No sabem destriar de tot el magma d'informacions quines coses són essencials i on hem de posar l'acció. Aquests són els reptes que tenim, i això s'ha de fer col·lectivament: s'han d'escoltar veus diferents, s'han de crear fòrums i espais de compartir i s'han d'anar experimentant alternatives.

En el Fòrum Social Català recollim tres tipus de propostes: a) experiències reeixides de viure d'una forma diferent –del món cooperatiu de consum, de vida solidària i de tot tipus de formes diferents de viure amb uns valors diferents–; b) unes noves regles de joc, polítiques institucionals que donin suport a les experiències socials, i c) nous models socioeconòmics i polítics de referència que permetin dir adéu als capitalismes de mercat i d'Estat que ens han portat a aquesta profunda crisi de civilització.

L'any 1991, amb la fundació Jaume Bofill, vam fer un llibre que es deia Propostes innovadores per repensar l'economia i ara l'estem reeditant perquè ja estava exhaurit. Aquest llibre tracta sobre el poder dels diners. Ara acaba de sortir un altre llibre, de l'editorial Icària, que es titula Nada está perdido, sobre la sobirania financera.

Davant dels problemes de la violència estructural hem de donar unes respostes estructurals. Davant dels problemes del sistema hem de donar respostes de sistema. Si només ens entretenim amb els efectes dels problemes estructurals no arreglem res: amaguem les causes profundes dels problemes. Hem de tenir esperit crític, ser capaços d'expressar la nostra queixa, convertir-la en intel·ligència, en innovació social. Això vol dir organitzar-se, dotar-se d'estructures, d'associacions, d'organitzacions que tinguin capacitat d'afrontar aquests problemes en aquesta complexitat.

Ara que veiem la Terra com un petit planeta estadísticament improbable, en un racó de l'univers, però un planeta ple de vida, quina llàstima que en comptes de sentir-nos partícips d'una comunitat humana petita que s'aplega per afrontar el repte de sobreviure amb tota la dignitat possible, estiguem amb picabaralles constants en tots els nivells de la vida.

LETICIA SOBERÓN I MAINERO

Doctora en Comunicació

El texto de la tarjeta que nos convoca describe muy bien un tipo de queja que es bastante común y que todos la hemos ejercitado, posiblemente, alguna vez. Es la queja o el lamento sin más, la sensación de molestia de algo, la queja por sentirse maltratado o porque algo sale mal.

Creo que la queja es inocua cuando simplemente responde a una realidad inmediata y no va a más. El problema es cuando la queja se convierte en una especie de tono de fondo de nuestra vida y cuando eso nos convierte en personas estériles. La situación que hoy vivimos hace que se mezclen varios tipos de queja: la queja que yo denominaría legítima y la queja como ese tono de fondo estéril. Eric Berne, el autor de «El Análisis Transaccional», decía que las personas jugamos juegos, no en sentido lúdico o de distracción sino referido a esas rutinas de comunicación cerrada que no llevan a ninguna parte. Son rutinas que te encierran, que se repiten una y otra vez. Son dinámicas comunicativas en las que las personas obtienen alguna ganancia, pero una ganancia en realidad estéril. Por ejemplo, el jugar al «pobre de mí». Quizás todos conocemos a personas que juegan a este juego, que se pasan el día diciendo que nada les sale bien y que los demás tienen culpa de todo lo que les pasa. A todos nos ocurre que tenemos situaciones adversas, pero cuando una persona perpetúa en la vida, en los años, el juego del «pobre de mí» y atribuye a los demás su desgracia, no sale de allí.

La queja que se describe aquí en este texto de presentación de la cena, podría llamarse el jugar a «todo es horrible». También hay personas que juegan a este juego. Si llueve, qué horror. Si hace calor, qué horror. El gobierno, qué horror. El siguiente gobierno, también qué horror. ¿Qué es lo que se busca con este tipo de juego? Se sacia erróneamente el hambre de reconocimiento.

También confirmar una posición equivocada ante la vida, protegerme contra el miedo a ser desenmascarado, evitar la intimidad y procurar que los demás hagan lo que no quieren hacer. En el fondo, la queja estéril puede ser vista como un juego de poder en el que el jugador o jugadora manipula la comunicación para que el otro tenga la impresión de quedar en deuda con el quejoso, aunque no sepa muy bien por qué. Entonces, ambos quedan ligados por una especie de vínculo enfermo, que limita la libertad de ambos. Para Eric Berne, la salida de estos juegos inútiles, o sea, el recuperar la autonomía, se da por el desarrollo de tres capacidades: conciencia de las cosas –vivir aquí y ahora y no en el pasado ni el futuro; espontaneidad o capacidad de expresar adecuadamente los propios sentimientos; y capacidad de intimidad, de jugar juegos colaborativos y recreativos.

Alfredo Rubio, inspirador de estas cenas, decía que el instalarse en la queja era fruto, probablemente, de una patología del ser que consiste en la no aceptación de uno mismo y del mundo. Una irritación total con las circunstancias y con la propia existencia, en la cual el descontento se vuelve crónico. La persona descontenta se instala en la sociedad, proclamando su desagrado en existir pero, en el fondo, disfrutando rabiosamente de no tener que agradecerle nada a nadie, ni el regalo de vivir. Además, pone a todos en la obligación de seguirle dando lo necesario para intentar contentarlo. Alfredo Rubio propone una salida muy sencilla y de gran alcance: la simple y alegre aceptación de la propia existencia con sus maravillas y sus límites. Aceptar mi existencia concreta, visto que podía no haber existido, y emplear mis mejores fuerzas en mejorar sin acritud el mundo que he heredado.

En esta línea creo que se encontraría la propuesta de Stéphane Hessel de su famosísimo librito, «¡Indignaos!» que ha encendido la conciencia de millones de personas. Sin cano-nizar a este autor ni al libro, me parece que empieza muy bien porque describe su hoy. Empieza diciendo que tiene 93 años. Acepta su realidad y dice que le queda poco tiempo. Acepta la cercanía de la muerte, su propia historia. Entonces, explica por qué hay que indignarse, por qué él se indignó. Y se indignó porque vio injusticias hechas a otros, vio cosas que clamaban, que no podían ser. E invita a las nuevas generaciones a hacer lo mismo, a no ser pasivos, indiferentes, ni mirar al techo mientras están pasando injusticias flagrantes. La indignación es un sentimiento moral de quien presencia una injusticia. Otro sentimiento moral, de signo contrario, sería la indiferencia.

Hoy vivimos en una etapa que Zygmunt Bauman denominó como líquida, en la que se han desleído las certezas y ya no hay apoyaturas fijas. Ante esta sociedad líquida propongo tres estrategias para evitar la queja inútil y aprovechar las oportunidades que nos brinda el estado de crisis actual y una fase histórica enormemente dinámica. Es decir, estamos en un acelerón en la historia y en un cambio de época en que ciertamente no podemos recurrir a las mismas respuestas que ya conocíamos. ¿Cómo podemos hacer para inventar las nuevas? Lo primero es que hay que aprender a hacer surfing de vida cotidiana. Los que hacen surfing, los que van en las tablas por las olas, se mantienen de pie pero no van rígidos, van con las rodillas bien flexibles y equilibrándose para aprovechar de la mejor manera el viento y las olas. Nosotros estamos en un momento muy movido y nada fácil, pero la rigidez no sirve y ese es uno de los pocos datos que tenemos seguros. Tenemos que aprender a hacer surfing. No vale la pena perder el tiempo en añorar las antiguas certezas. Si uno está en medio del mar y se queda quieto como si estuviera en tierra, se hunde. Si sabemos la dirección hacia la que deseamos ir, podemos aprender a hacer surfing y a movernos con agilidad en un suelo líquido que adquiere consistencia, justamente, porque nos movemos aprovechando del mejor modo el viento y las olas. Se requiere flexibilidad, acoger con inteligencia los cambios que vienen sin querer imponer rígidamente nuestras ideas sobre lo que sucede, y ser capaces de reconducir el rumbo si el viento nos ha desviado algo de

nuestro objetivo. Es una actitud de diálogo abierto con los acontecimientos, un diálogo con la libertad de los demás, con las adversidades del clima. Y no nos exige de tener nosotros mismo una dirección, unas metas que queremos alcanzar. Sería otra manera de llamar a la resiliencia, esta capacidad de asumir las adversidades de tal manera que te construyan, que no te hundas ni te destruyan.

En el librito «¡Indignaos!», me impresionó que Hessel se indigna sobretudo por lo que les pasa a otras personas. A él, las injusticias se le manifiestan como evidencias, porque está viendo sufrir a personas, más allá de sus simpatías ideológicas. Que te indigne no sólo lo que te pasa a ti, sino que sea una indignación por la injusticia que sufren otros; eso hace trabajar y esforzarse para que esos otros también vivan bien y recuperen la libertad, para que todos alcancen una vida digna. Ésta es la más noble de las metas.

La siguiente estrategia sería la dinámica del seis. Y digo la dinámica del seis porque el seis es como un cero con un rabito que sale de sí mismo. Si yo busco la justicia para mí y quedo satisfecha, ya cerré el círculo, como el cero que se cierra en sí mismo. Pero si lucho por otros, si pido para otros, será una cadena de solidaridad que desborda la mera justicia conmutativa. Es algo más que buscar quedar satisfecho yo, porque me indigné yo, porque me hicieron algo a mí. Eso no quiere decir que esté mal, pero es mejor generar esta cadena de buscar para otros, de ese pequeño sobreabundar que tengo, ese mínimo que puedo tener de tiempo, de recursos, de inteligencia, de posibilidades. Buscar lo que puede ayudar a los que están peor que yo, y estructuralmente cambiar una dinámica perversa.

La última estrategia es la dinámica de la red o de la libertad social. Es obvio que no podemos afrontar la situación actual de manera solitaria. En la historia reciente, hemos sido testigos de un forcejeo entre el individualismo generado por la fiebre del consumo y el colectivismo. Me impactaron muchísimo un par de eslóganes publicitarios. Uno, de una marca de proveedores de teléfono, decía: ¡Todo en torno a ti! O sea, tú eres el centro y todo tiene que estar en función tuya, y eso te va encerrando en una verdadera coraza. El otro, que quizás también era de telefonía pero de otra marca, era el de una joven con una cara muy alegre y desafiante ante la cámara y decía: ¡Porque tengo derecho a que mis sueños se cumplan! Y yo pensé que eso no era así. Tú no tienes ningún derecho; sólo puedes intentarlo y ojalá se den las posibilidades, pero de derecho no tienes ninguno. Éste es el individualismo que termina indignado. Ante este individualismo, surge el deseo del comunitarismo o del comunismo, que lo que hizo fue hacer desaparecer a la persona. Y hoy, creo que estamos encontrando nuevas salidas, nuevas formas de relación y de solución de problemas en las que cada persona no renuncia a su libertad ni a sus propios carismas, pero tampoco se contenta con vivirlos de manera individual. La metáfora de las redes –no me refiero a Facebook– enlazadas por comunicación significativa, por metas comunes, en que cada una es cada una pero teniendo la libertad en común.

La inteligencia es fruto del encuentro, del diálogo, del lenguaje y del estímulo social. Lo mismo pasa con la libertad. Ésta tiene una dimensión social importantísima que si la sabemos desarrollar –y creo que ahora es el momento– genera dinámicas con metas compartidas, trabajo en equipo, puesta en común. Pasó la era de las estrellas solitarias, que brillan y desaparecen con gran fulgor. Necesitamos aprender humildemente a contribuir con nuestra aportación y enriquecernos con la de los demás. Esta noche estamos escuchando propuestas que alegran el corazón. Saber que hay mucha gente intentando buscar salidas buenas, sin violencia, con generosidad, es estupendo. Quiero acabar leyendo una poesía de Mario Benedetti que se titula «No te rindas».

No te rindas, aún estás a tiempo
de alcanzar y comenzar de nuevo.
Aceptar tus sombras,
enterrar tus miedos,
liberar el lastre,
retomar el vuelo.

No te rindas, que la vida es eso.
Continuar el viaje,
perseguir tus sueños.
Destrobar el tiempo,
correr los escombros
y destapar el cielo.

No te rindas, por favor no cedas,
aunque el frío queme,
aunque el miedo muerda.
Aunque el sol se esconda
y se calle el viento.
Aún hay fuego en tu alma,
aun hay vida en tus sueños.
Porque la vida es tuya y tuyo también el deseo.
Porque lo has querido y porque te quiero.

M. ASSUMPCIÓ VILÀ I PLANAS

Síndica de Greuges de Barcelona

Tal com han comentat els dos ponents que m'han precedit, evidentment que darrere d'una queixa hi ha d'haver una proposta. En la meva trajectòria professional he tingut l'oportunitat de conèixer, des de les trinxeres, els problemes derivats de la pobresa i de tota mena d'injustícies socials. En els darrers anys com a síndica de greuges, he estat molt a prop dels ciutadans i ciutadanes i de les queixes que ens han presentat, tant a mi com a l'equip d'assessors que treballa a la Sindicatura.

Barcelona és la segona ciutat més gran d'Espanya i, per la seva idiosincràsia, les seves estructures i la seva densitat, realment és una ciutat molt complexa. Per tant, és una ciutat que requereix un esforç, per part dels poders públics, per garantir la llibertat i la igualtat dels individus, sigui en el camp particular o en els grups als quals es pertanyi, d'una forma real i efectiva.

La institució de la Sindicatura de Greuges és un òrgan unipersonal complementari de l'Administració Municipal que exerceix la competència sobre els actes administratius o les situacions relacionades amb l'Ajuntament i vetlla especialment pels drets i llibertats recollits a la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans. Des del nomenament de la primera síndica, Pilar Malla, l'any 2005, i fins al dia d'avui, la tasca d'aquesta institució ha estat treballar en la millora de les garanties, dels drets del ciutadà i de la plena realització dels principis de la bona administració. Si bé les nostres decisions no tenen poder executiu ni són vinculants, suposen donar l'oportunitat a tota la ciutadania de trobar resposta a les seves queixes, en la recerca de la veritat, i a la vegada fer de pont amb l'administració en els problemes que es presentin.

Hi ha un gran ventall de temes en els quals podem intervenir i sobre els quals podem donar assessorament gratuït i personal a la ciutadania: habitatge, transports, serveis municipals, serveis socials i molts altres. Àmbits de competència municipal en què podem treballar i en què intentem oferir un tracte just al ciutadà i, sobretot, humà i directe. I, encara que no tenim un poder vinculant, sí que tenim la possibilitat de suggerir fer canvis en aquelles ordenances o disposicions que considerem que no s'atenen els principis de la bona administració, que defensem.

Nosaltres creiem que l'objectiu de les administracions ha de ser donar generosament, però sempre distribuint amb equitat i aprofitant els recursos econòmics i les oportunitats exis-

tents en el moment. Per damunt de tot, una administració, per a ser bona a més de legal, ha de ser humana, perquè la dimensió humana és la que ens fa ciutadans i ciutadanes també de dret.

Si tots esperem sempre dels nostres amics, companys o família, ajuda, comprensió i ser escoltats, sembla lògic deduir que també esperarem el mateix respecte de les administracions. Des de la Sindicatura intentem donar aquest tracte al ciutadà; l'escoltem i l'ajudem, si té dret en les seves reclamacions, i si no és el cas, intentem pal·liar amb les nostres explicacions i raonaments, i amb amabilitat, els motius pels quals no podem atendre la seva reclamació. En aquest cas, li indiquem uns altres camins o alternatives.

Hi ha una definició del que és una bona administració o del que haurien de ser les administracions públiques que diu que han d'excel·lir en el seu gènere i han de posseir en alt grau les qualitats desitjables. Sabent que la ciutadania vol ser atesa i que se l'escolti, això és el que hauria de fer l'administració, escoltar la gent. La gent no vol tractar amb màquines, sinó amb persones que l'entenguin, que li raonin i fonamentin les respostes per veure si són a dreta llei o no. La gent vol que la tractin amb consideració i justícia, que l'orientin en el laberint en què moltes vegades es troba i que els seus interlocutors públics, a més de justos i eficients, siguin humans amb cor.

Voldria acabar amb una frase de Ghandi que s'adiu molt amb la nostra filosofia i que diu: «La diferència entre el que fem i el que som capaços de fer, bastaria per a solucionar la major part dels problemes del món».

APORTACIONS EN EL COL·LOQUI

- Voldria fer constar que darrere d'una queixa pot haver-hi una història molt llarga. Podem posar un exemple. Si jo tinc al meu costat el Sr. Batlle, un senyor que tots sabem que és pacífic, i durant tot el sopar l'estic trepitjant discretament, quan finalment, fart de patir, em dóna una bufetada, probablement tots us sorprendreu per la seva violència sobtada. Però, en realitat, aquesta violència ja farà més d'una hora que s'està acumulant.

De vegades sentim un crit d'una persona, una queixa, i aquesta queixa s'ha acumulat potser durant molts anys. Un clar exemple d'això es dóna també en el món de la parella, quan, de vegades, les baralles o els crits són un símptoma de queixes i problemes que s'han anat covant durant molt de temps. Potser ens convindria exterioritzar més les queixes. Que un se senti capaç de poder formular la queixa, abans que la queixa s'amagui, abans que la queixa es torni agra i pugui fer mal. De vegades deixem que se'ns acumulin queixes històriques i sovint darrere d'una queixa hi ha tota una vida. (Jaume Aymar)

«Creo que, efectivamente, hay una falsa ética del estoicismo. En mi opinión, existe una serie de situaciones de malestar, en las relaciones familiares o en el trabajo, que surgen del roce humano y que, en realidad, no definiría como quejas, sino más bien como una mala gestión de la incomodidad mutua o de los roces que pueden llegar a existir. Si esas sensaciones no se gestionan bien, no se comunican abiertamente y de manera oportuna, entonces sí que claramente se acaban pudriendo y hacen que, al final, la persona llegue a estallar. Pero aún así, como ya he dicho, no lo definiría tanto como queja sino más bien como una mala gestión en la comunicación, que puede mejorar.» (L. S. M.)

«En aquests darrers anys he tingut l'experiència de conèixer el que s'anomena comunicació no violenta o empàtica. Marshall, un psicòleg nord-americà, expert en el tema, diu que els altres no són la causa ni de la meva felicitat ni de la meva desgràcia i estableix en quatre punts com arribar a posar en pràctica aquest nou tipus de comunicació. El primer pas és observar. Quan en una relació amb un altre hi ha alguna cosa que ens molesta, intentar descriure a un mateix i a l'altre, sense jutjar, la situació que ens afecta o preocupa. És molt important observar, descriure i no jutjar. El segon pas és ser conscients dels sentiments que a mi –i no a l'altre– em provoca aquesta situació. És a dir, analitzar com em sento davant del fet o del problema. El tercer pas és identificar les necessitats que el problema m'està plantejant a partir dels meus sentiments. I el quart pas és formular una petició que serveixi per a satisfer les necessitats que ja hem identificat. Fer ús d'aquest tipus de comunicació

no violenta o empàtica, ens pot ajudar molt, si reflexionem sobre el tema, a gestionar les nostres relacions i la forma en què ens afecten.» (M. O. S.)

«Passa el mateix que amb la felicitat. En realitat, ser feliç o no depèn molt de les expectatives que tinguis. Potser un pensa que és desgraciat perquè realment el que volia o esperava es basava en unes expectatives que tenia i que en realitat no eren les que li corresponien. Per exemple, a la Sindicatura tenim moltes queixes, actualment, sobre els contenidors de la brossa. La gent es queixa o perquè els tenen massa a prop de casa seva i els disturba el soroll dels camions de les escombraries a la nit o perquè els tenen massa lluny i han de caminar bastant per a arribar-hi. Resulta curiós que segurament aquestes reaccions dependran en gran mesura de l'estat psicològic o de l'estat d'ànim d'aquestes persones, perquè realment la percepció és ben diferent segons com ens trobem i depèn ben bé de les expectatives que hi tinguem.» (M. A. V. P.)

- Martí Olivella, en acabar la seva ponència, ha dit que la nostra consciència ha quedat esquinçada per l'únic déu actual que és el diner. I jo em pregunto: què vol dir consciència esquinçada? Vol dir que no em puc moure individualment, que estem dominats per la por i la covardia i no ens atrevim a arriscar-nos en res? Vol dir que és acomodaticia i que impedeix que ens unim els uns amb els altres? Potser fa que tanquis el tema amb tu mateix i que vagis fent surf, com s'ha dit abans, però no per adaptar-se sinó només per sobreviure trampejant.

Crec que el més important és ser conscients, primer, de la situació, i seguidament unir-nos amb els altres, participar en col·lectius, ONG, fòrums i llocs que ens facin veure que no estem sols i que som molts els que pensem en la mateixa línia. En definitiva, hem de vèncer l'individualisme i prendre consciència del comunitarisme. Hem de participar, com fem avui, per exemple, en llocs on la consciència no s'esquifeix sinó que en realitat s'eixampla. (Alfons Modolell)

- Crec que la democràcia, en una societat d'idiotes, és l'estafa més gran que hi pot haver. Al meu parer, la democràcia deixa de tenir sentit i valor quan la gent no pensa, els mitjans de comunicació intenten distreure i idiotitzar la societat i quan, en definitiva, la gent no participa de forma coherent i amb sentit comú. És cert que hem de trobar solucions, junts, per a sortir de la crisi, hem de fer protestes i unir-nos en aquest sentit, però també crec que el canvi més important l'hem de fer des del nostre interior, reflexionant individualment sobre els nostres valors i les nostres inquietuds. M'agradaria formular una pregunta a la senyora Vilà: a la Sindicatura, ¿reben queixes sobre el comportament dels polítics, en un terreny més concret? (Carles Escartín)

«La veritat és que de queixes amb nom i cognoms dirigides a persones concretes no n'hem rebut mai. Ara bé, moltes queixes estan relacionades amb assumptes polítics o de gestió,

que lògicament impliquen que l'actuació dels polítics no ha estat prou correcta. Malgrat tot, en cap cas no s'ha rebut una queixa concreta i personal en contra d'algú.» (M.A. V. P.)

- Voldria fer una reflexió sobre la importància que té el fet de passar a l'acció. En aquest moment d'indignació general hi ha molts temes en els quals es necessita fer canvis, però potser la millor manera d'enfrontar-nos a això comença per intentar fer canvis en l'àmbit personal, des del nostre interior. Potser si cadascú comença a passar a l'acció, veurem de la millor manera quines són les propostes per a fer aquests canvis. (Joan Sendra)

- Abans, Martí Olivella ha comentat que a problemes i causes estructurals s'hi han de donar respostes estructurals. Segons l'esquema que comentava sobre objecció, risc, alternativa, si pensem en alternatives en l'àmbit estructural crec que les eleccions democràtiques se'ns queden una mica esquifides. Llavors, des de l'experiència de Nova i del Consens de Barcelona, quina perspectiva es veu en aquest tema? (Maria Viñas)

«El Consens de Barcelona és un procés viu que va començar fa tres anys i que amb la creació del document Compromís vers un món habitable per a tothom, fruit de la deliberació de molts homes i dones de diferents regions i continents, ha establert trenta-cinc objectius sobre set transicions: la transició a una democràcia participativa i deliberativa, a una sostenibilitat ambiental, a una economia social equitativa i sostenible, a un sistema financer no especulatiu, a una societat amb el coneixement compartit, a un món que supera les guerres i la violència i a una governança global i democràtica. Però aquest document no ha estat tan sols una declaració, sinó que és l'inici de tota una sèrie d'estratègies de canvi, tres de les quals ja hem començat a posar en marxa.

»La primera convida a fer Plans de transició, està a l'abast de tothom, i s'inspira en l'exercici que van fer diversos pobles del Regne Unit fa uns quants anys: un grup de persones es comença a fer plantejaments sobre quines coses s'han d'anar canviant o millorant i de quina manera ho poden aconseguir de mica en mica amb el seu esforç propi i quotidià. Tot sempre de forma continuada i respecte al tema que es vulgui triar o a l'objectiu que es prefereixi.

»El segon és el que anomenem Acció Comuna Transformadora (ACT!). És pensar i triar participativament quin objectiu compartit determinat volem aconseguir, i amb quin tipus de manifestació o d'acte podem fer-ho, en una determinada data, tots de forma coordinada per fer que alguna cosa canviï i es transformi. Fer com Gandhi amb la famosa marxa de la sal per aconseguir algun canvi important respecte a un objectiu determinat.

»Finalment, el tercer suposa l'estratègia o el pla per a poder arribar a fer un canvi de sistema. Els canvis de sistema només són possibles si som capaços de construir un imaginari amb unes regles de joc, amb uns valors, amb unes institucions i una estratègia per a arribar-

hi. Això, que semblava que ja s'havia acabat, es continua fent. Totes les multinacionals tenen les seves estratègies o els seus sistemes i els grans Estats també. Nosaltres ens vam plantejar per què no aplicar la innovació a la nostra capacitat de treballar en equip per dissenyar models diferents. Amb la Fundació Cultura de Pau de Federico Mayor Zaragoza, l'associació Josep Vidal, la Xarxa d'Economia Solidària i Nova – Innovació Social, vam convocar ara fa un any un concurs amb 20.000 euros de premi a la millor proposta de model socioeconòmic alternatiu. El guanyador, Jordi Garcia Jané, publica ara la seva proposta «Ecodemocràcia Cooperativa» en el llibre Adéu capitalisme. 15M - 2031. Presenta una visió socioeconòmica i sociopolítica amb una estratègia, no solament amb un canvi de valors sinó d'institucions. Planteja un procés constituent tot convocant cinc o sis referèndums que posin la base d'una nova constitució. Per exemple, un referèndum en el qual es demana quin serà el ventall socialment acceptable entre renda i patrimoni, i partint d'això obtenir un acord molt legítim per a evitar desequilibris inacceptables de riquesa, que respecti la llibertat, la responsabilitat i que es construeix socialment, sense imposar-ho cap dictadura. I encara més important, no deixar que la dictadura de les finances imposi als altres una estructura tan desequilibrada com l'actual.» (M. O. S.)

- Voldria destacar el prestigi, el poder i la influència que la figura de la Sindicatura de Greuges ha tingut i té en l'actualitat en la nostra societat. Fa uns anys, recordo una reunió en què defensors del poble de les disset comunitats autònomes d'Espanya es van adherir a la firma de la Carta de la Pau dirigida a l'ONU. En aquesta reunió es va poder veure el perfil molt semblant que presentaven aquests defensors del poble, aquests síndics de greuges, i el prestigi moral que es desprèn d'aquest càrrec. En realitat, malgrat no tenir poder vinculant o executiu, sí que tenen una autoritat moral molt més important del que pot semblar. (Agustí Viñas)

«Penso que sí que som respectats i respectades i que, a més, sí que som escoltats; fins i tot, a vegades fem una mica de por. Donada la nostra absoluta llibertat política, tenim capacitat per a dir el que volem, sempre amb respecte, i en ocasions som també una mica com el corcò de les administracions, ja que fem de portaveus de les denúncies d'allò que no funciona o que ha funcionat malament.» (M. A. V. P.)

- Albert Einstein dijo: No podemos resolver un problema con la misma lógica que lo ha creado. Hoy escucho que el problema no es el problema sino la forma como vivimos el problema. Y entonces me pregunto: ¿Hay historia sin crisis? ¿Hay humanidad sin crisis? ¿Será ilusorio por mi parte, o inmaduro, o irresponsable pensar que éste es el mejor tiempo que vive la humanidad? (Tobías Rodríguez)

«Fa cent anys, el 1900, el món tenia mil milions d'habitants i Catalunya tenia un milió d'habitants. En cent anys, el món ha passat a set mil milions i Catalunya a set milions. Se-

guim la mateixa corba que arreu del món. No deu passar a tot arreu, però aquí sí que ha estat així. En aquests cent anys, les nostres capacitats tecnològiques s'han multiplicat per més de set. Però la concentració de poder i de riquesa també. Actualment hi ha alguna cosa que no funciona. Crec que en la història no s'havia donat mai aquesta situació de diferència tan abismal entre l'1% que són hipermultimilionaris i la resta de la població.

»Com podem parlar d'una sostenibilitat de proximitat, quan la majoria de ciutats han de portar els aliments de qualsevol altre lloc del món? Respecte al tema de les comunitats, val a dir que no existeixen els individus sols. En la història de la humanitat, no han existit mai; ara ens els hem inventat, però sempre hem conviscut en una comunitat. Només la cooperació ens salva; fora de la comunitat, no hi ha salvació. En el moment en què hi ha moltes comunitats amb molta gent i amb pocs recursos, la gent és capaç de fer mal a l'altre per defensar els seus drets. I així és la història de la civilització, Som violents de cara enfora i som pacífics de cara endins. Com més gent som, més consumim, i més augmentem la cultura de guerra per necessitat, perquè la densitat porta problemes, densifica les relacions i densifica els problemes. Crec que per la via interior, si som capaços de cultivar cada dia l'eixamplament de consciència i de sentir que tota persona forma part del meu grup, la nostra capacitat de convertir-nos en violents es redueix. Però això és un canvi, una conversió profunda i enorme. Penso que si no anem en aquesta direcció, no tenim solució. Fruit d'això, no hem de créixer tant, hem de controlar més la població, hem de consumir menys i, en definitiva, repartir millor. Amb aquesta solució ens en podem sortir; si no, crec que ho tenim molt malament.» (M. O. S.)

«En respuesta a la pregunta de Tobías, precisamente hoy, durante una conversación que he mantenido, ha surgido el tema de si éste era o no uno de los mejores momentos en la historia de la humanidad. Probablemente no lo sea, o no lo sea en todos los aspectos, pero sí lo es en uno muy concreto: el papel que las mujeres podemos desempeñar actualmente. Agradezco de veras a la historia y a todos los hombres y mujeres que han contribuido al hecho de que hoy en día podamos estar aquí, en este tiempo, hablando y actuando en igualdad de condiciones, hombres y mujeres. Vivimos en este tiempo, es el nuestro, y es nuestra responsabilidad, y por ello creo que hay un clamor muy fuerte que invita a que todos participemos en esta democracia. Que la sociedad civil se mueva, que nos movamos y que hagamos algo; que lo intentemos y que tengamos ideas para compartir y aportar a los demás, siempre respetando la libertad de cada uno.

»Modestamente, creo que debemos intentar hacer lo que podamos, enlazar a los que ya están trabajando y generar hilos, tejido, tejido de red. Creo, además, que podemos y debemos hacerlo también con sentido del humor, porque son tan enormes los desafíos, que es posible el fracaso, pero al menos lo habremos intentado.» (L. S. M.)

«Voldria comentar que realment, en l'actualitat, les desigualtats socials són enormes. Els Estats poderosos del món haurien de vetllar perquè no passés el que està passant. Les diferències econòmiques i socials que hi ha entre uns països i uns altres, sense entrar en gaires detalls, fan que visquem en una desigualtat desproporcionada, que suposa una injustícia total. Evidentment, en referència al tema de les dones, sí que s'han fet grans avenços, però el que trobo esgarrifós és la gran diferència que es dona entre els països i el fet que els Estats més poderosos no s'adonin d'aquesta gran desigualtat, que és realment una vergonya.» (M. A. V. P.)

- Estic profundament d'acord amb les paraules d'Einstein sobre el fet que no hi ha res que se solucioni en el mateix nivell en què s'ha produït. Crec que ens cal un canvi de mentalitat molt profund. Hem co-creat aquest món en què vivim, l'hem co-creat entre tots i ara ens toca co-crear-ne un de nou. Estem vivint un moment molt difícil, perquè és un moment de transició. Per a mi és com si estiguéssim construint un pont, en el qual unim un antic paradigma, un model social antic i en decadència absoluta, a un nou model social, un nou paradigma. Aquesta transició a la qual hem arribat, aquest final de cicle i inici d'un altre és un garbuix, però, alhora, és també una gran oportunitat. Crec que som en un moment en què ens ha portat no tant la manca de valors, sinó l'augment del nivell de consciència. Crec que en la humanitat no hi havia hagut mai un nivell tan alt de consciència. Tot està exposat ara a la llum pública perquè hi ha molta consciència. Ara, en realitat, hi ha més maduresa social que mai. Hi ha una gran massa social crítica que és la que està provocant la transformació social. Tot això condueix al sorgiment d'una sèrie de tendències, tendència del capitalisme al postcapitalisme i també la tendència de la cultura del tenir a la cultura de l'ésser. Ens trobem en un moment d'innovació en què per a arribar a l'essència de les coses, ho fem mitjançant la interioritat de les persones, l'autoconeixement. La modernitat passa per l'autoconeixement. Crec que hem d'anar cap aquí, cap a dins, cap a la interioritat, perquè els canvis individuals són els que faran canvis col·lectius. (Pepa Ninou)

- Segons el que he escoltat fins ara, crec que ens trobem davant de tres tipus de queixes: una queixa individual, una de social i una d'històrica. Sobre la queixa històrica, sovint és on es fonamenten moltes de les queixes actuals. Em pregunto: què hem de fer davant la queixa històrica? Quin rol i quina legitimitat té ara mateix la queixa històrica? Amb relació a la queixa individual, estic d'acord a afirmar que és des de la comunicació, l'assertivitat i l'educació que podem determinar el seu espai. Concretament des del món de l'educació sé que es treballa la queixa utilitzant-la com a proposta en positiu. Sobre la queixa social, em pregunto quins són exactament els mecanismes socials per a queixar-se. Penso que hi ha un gran sector de la població que no té accés a poder fer aquesta queixa contra el sistema de forma contundent i material. En el mateix sentit, podem considerar el col·lectiu dels immigrants, els quals sovint no tenen reconeixement legal i potser també es troben limitats a poder realitzar o transmetre la seva queixa. D'altra banda, voldria saber si de la mateixa

forma que els autòctons expressen la seva queixa sobre aquests col·lectius, també els immigrants tenen les eines necessàries per a poder mostrar la seva queixa sobre els altres. És a dir, només hi ha un actor que no té veu i un altre que la té tota? És aquesta una més de les moltes desigualtats que hem comentat avui?

Finalment, i sense fer una defensa de la joventut, sí que m'agradaria destacar els fets que es van produir a les manifestacions d'aquests darrers mesos, dels indignats. Si estudiem el perfil dels que es queixaven, veurem que majoritàriament eren els joves els que ho feien. Eren les noves generacions els que exposaven allà les seves queixes, i la meua pregunta és si aquesta queixa s'arriba a escoltar en l'àmbit institucional. Davant del que va succeir, sembla que la resposta que es va donar va ser utilitzar la violència en comptes de deixar expressar la queixa, per generar canvi. Em sembla que és greu silenciar la queixa a través de la violència. Aquesta és una crítica que s'ha de fer en l'àmbit institucional, però també una reflexió que s'ha de fer sobre quins mecanismes tenim realment per a poder-nos queixar i generar canvi. (Rodrigo Prieto).

«A la queixa, naturalment, hi té dret tothom i pot venir tothom. De fet, ens hem adreçat a les entitats que tenen cura dels col·lectius d'exclusos perquè a través d'aquestes entitats hi puguin venir a presentar les seves queixes. En aquest any 2012, dues persones sense llar ens han vingut a presentar la seva denúncia amb relació a les multes que els han posat per dormir al carrer. En referència als immigrants, com a persones que viuen a Barcelona, tenen tots els drets, accés als serveis socials i a la salut. Respecte als joves, considero que els educadors els han d'ensenyar a protestar, però també els han d'ensenyar que tenen dret a fer-ho.» (M. A. V. P.)

«L'educació no es fa només amb paraules i actituds, sinó amb fets, i el principal problema, no tan sols dels joves sinó de tots, és que si en un Estat democràtic, que ha estat l'espai de respecte de les minories, perquè són les minories les que poden ser majories el dia de demà, es reprimeix la discrepància, llavors anem molt malament. Si els mitjans de comunicació només mostren que un jove tira una pedra a la policia i no ensenya que durant tres hores, la policia els ha estat estovant, tenim un problema. I això és la violència estructural. Crec que hem de denunciar aquells responsables, aquelles polítiques públiques que mantenen de quina manera i que posen al seu servei la justícia i callen. Per primera vegada, en aquests fets dels indignats a la plaça de Catalunya, centenars i milers de persones joves i no joves van aguantar estoicament una pallissa. I ara la justícia, sense escoltar els que han presentat la denúncia sobreseu el cas. Com volem construir una joventut que cregui en la democràcia, si en realitat això és una vergonya?» (M. O. S.)

«Sobre lo que ha comentado Rodrigo, me gustaría subrayar que el tema de los jóvenes aquí no es igual que en otros lugares del mundo. Otros países como Brasil, por ejemplo,

rebosan de población joven que intenta construir el mundo del futuro o del ya presente. Parece que la educación o los valores que podamos transmitir son ya sólo como un testimonio. Un testimonio, sin embargo, de afecto y de incondicional aceptación de las personas existentes. Tengo esperanza en la construcción que están haciendo, en esas nuevas formas societarias, de solidaridad, que no habían existido antes y que resultan esperanzadoras. Creo que a los jóvenes hay que darles, definitivamente, un voto de confianza.» (L. S. M.)

- M'agradaria esmentar un article que va fer Alfred Rubio, fundador de l'Àmbit, que parlava de com ens hem d'adonar que, per damunt de tot, som germans en l'existència. Els humans, pel fet d'existir, som germans. Aquest és el secret de la maduresa humana. El qui es pensa que l'altre és algú que no serveix per a res, no ha entès qui és la persona, i si alguna cosa hem de fer els humans és entendre les persones que parlen, viuen i són com nosaltres. Hi ha molta gent que no és madura i potser no arribarà a ser-ho mai. No és madur aquell que és esclau del poder, el que necessita posseir, agafar, arrabassar. No és madur aquell que és esclau del diner. No és madur el que roba la llibertat dels altres. No és madur el que esclavitza, el que roba la igualtat, aquell que no vol entendre que som iguals, el que estafa en l'amistat i s'aprofita. No és madur el que manipula la vida, la vida dels altres, el que manipula la consciència dels altres.

Felicito els ponents d'avui pel sentit que heu donat al sopar d'avui, aquesta proposta veritable de ser madurs, precisament perquè fem propostes, perquè podem fer propostes, perquè ens les creiem i perquè som capaços de, amb aquestes propostes, potser mig guiar una mica les coses que de vegades hem desfigurats nosaltres mateixos. (Josep M. Forcada)

SOPAR HORA EUROPEA

Llibres publicats

50 Sopars Hora Europea. Diàlegs de Cultura
Del 51 al 100 Sopars Hora Europea. Diàlegs de Cultura

Resums publicats

- 132 L'art de la mediació
- 133 Davant un rebrot selvàtic en la joventut?
- 134 Donar ànima als dibuixos
- 135 Turisme en clau de pau
- 136 Fer festa
- 137 La violència com a fascinació
- 138 Vers un nou concepte de la professió
- 139 Crear i conservar
- 140 La persona humana: un ésser racional i emocional
- 141 L'aigua, un bé escàs?
- 142 Diagnòstic de la democràcia
- 143 Un mestissatge cultural?
- 144 Plaure i complaure's en la família
- 145 Invertir en solidaritat
- 146 Sobren milions d'habitants...
- 147 Humor versus frivolitat
- 148 L'educació i la tecnologia al servei del desenvolupament humà
- 149 Nous objectius d'humanització hospitalària
- 150 Creativitat per donar qualitat a la vida
- 151 L'esport: del competir al compartir
- 152 Empresaris emprenedors
- 153 Noves addiccions
- 154 Errors i negligències humans
- 155 Música per... educar, guarir, guiar...

- 156 Es pot construir la pau. En complir-se 10 anys de la Carta de la Pau
- 157 La dona, promotora de noves actituds
- 158 Infants superdotats. Es fan o neixen?
- 159 Llibertat coresponsable
- 160 La casa, espai per viure i per conviure
- 161 Alliberar la poesia
- 162 Barcelona, ciutat intercultural
- 163 Biotecnologia i alimentació
- 164 Soledat i silenci, brúixola de l'existència
- 165 Educar els sentiments
- 166 Habitatges sense barreres
- 167 Crisi d'autoritat, crisi de poder
- 168 Viure sense ressentiments
- 169 I després de la teleporqueria, què?
- 170 Conduir, una qüestió d'aptitud o d'actitud?
- 171 Civisme al segle XXI, el repte de conviure
- 172 Redescobrir les capacitats de la vellesa
- 173 Els joves, cap a una nova sociabilització
- 174 On són els savis d'avui?
- 175 El repte de la seguretat viària
- 176 L'assetjament moral
- 177 Escoles mixtes de pares i fills
- 178 La vida en positiu
- 179 Malalts pels diners?
- 180 La fragilitat de l'amistat
- 181 El plaer de tenir temps
- 182 Xina 2008
- 183 Desarmar la història
- 184 Parlem de la preadolescència
- 185 Somniar: font de creativitat
- 186 Adultesa amb harmonia
- 187 Entusiasmar per ensenyar..., entusiasmar per aprendre

- 188 Majories i minories en la convivència democràtica
- 189 Tenir consciència del propi cos
- 190 Interreligiositat, un fenomen dels nostres dies
- 191 La qualitat en la comunicació
- 192 Actituds i valors davant la crisi
- 193 La transversalitat dels valors
- 194 Els límits dels mitjans de comunicació
- 195 Idolatries del segle XXI
- 196 Intel·ligència espiritual
- 197 Nou model social. Claus d'interpretació
- 198 Diàlegs creadors de cultura
- 199 Els rumors, llavor de desconfiança
- 200 Conciliació i coresponsabilitat a la llar
- 201 La riquesa de la diversitat
- 202 Voluntariat en temps de crisi